

Skomagerpløkkene kunne være fremstillet af liguster-ved. Maleri af Fr. Vermehren.

Liguster.
Flora Danica,
1799.

af ligusterkviste lavede vagabonder på Nørrebro i København limpinde til fuglefangst, de blev fastgjort til et træs afsnittede grene med ca. 2 tommer lange marvfyldte muffe af hyldegrene (10).

Politisk venstreorienterede kredse lancerede 1971 udtrykket *liguster-fascist* om parcelhus-ejeren (11).

LITTERATUR: (1) 452 1,208; (2) 194 3,201; (3) 739 1,1796,343; 398 1806,9 og 1821,12; 950 196; (4) 531b 75; 739 1,343; 398 1806,9; 599b 2,59; (5) 697 105; (6) 194 3,1790,201; 739 1,343; 398 1806,9 og 1821,12; 599b 2,59; (7) 576 4,1799,411; 739 1,1796, 343; 398 1806,9 og 1821,12; (8) 946 7; (9) 950 196; (10) 216 102f jf. 109f; (11) 455 3/6 1972.

Syrén, *Syringa vulgaris*

Busk eller lille træ med hjerteformede blade, i maj-juni violette, lilla eller hvide sødtduftende blomster i keglendannede toppe. Almindelig i haver og som levende hegn: »først i juni strømmer den blide duft af lilla syrener fra hundreder af

I syren-lysthuset. Maleri af Vilh. Kyhn, 1860. Statens Museum for Kunst.

slyngede markhegn« på Fyn (1), navnlig øens sydvestlige del.

Planten stammer fra Balkan. Allerede o. 1650 omtales den som alm. dyrket og med blomsterfarverne blå og hvid – »ikke uden årsag dyrker man den så flittigt i haverne, eftersom den blå har så herlig en lugt, at den med sin liflighed næsten overgår lindeblomsternes» (1648; 2).

Syrén 1793ff var oprindelig navn til *Philadelphus coronarius* (pibeved, »jasmin«) også med stærktlugtende blomster; af græsk *syrix* = fløjte – af begge planter kan laves fløjter o.a. rør- el-

ler pibeformede instrumenter og redskaber, idet marven let fjernes; mange dialektformer: serin, severin osv. *Syringetæ* 1648, *spansk hyl* 1775– o. 1870 (Samsø), navnets sidste led oversat fra tysk flieder, der betegner både hyl og syren jf. *tysk hyl* 1859ff, Sjælland, Falster, men også *tyrkisk syren* 1872 og *spansk syren* 1878; omdannet til *rosintræ*, *rosinblomsttræ* (association til blomsterfarven) Sønderjylland og *rosmarinbusk* Sønderjylland, Øjylland. *Terminsblomst* Fyn, »når den blomstrede, mindede den om de penge, der skulle udredes i juni termin« (3), dog

snarere omtydet af jasminblomst; *katterumpe(r)* ØFyn efter blomsterstanden (4).

LITTERATUR: (1) 28 19; (2) 81 1647,62; 697 1648, 135; (3) 760 258; (4) 689 2,671f; 153 10,1936-37,49; 950 195.

VARSLER

Hvis syrenen dufter stærkt, bliver det regnvejrs (Sønderjylland; 1).

Finder man en blomst med tre kronflige (mod normalt fire), bringer den sorg, men en femfliget lykke (2). Lægges blomsten med tre (Nakskov) eller fem kronflige på det nøgne bryst og bæres dér, til den selv forsvinder, går et ønske i opfyldelse og man får lykke med alt (SSlesvig, ØMøn) (3), det giver lykke at synke en syrenblomst med fem flige (Bornholm; 4). Klemmes mellem tommel- og pegefingert fast om en blomst ved stilken og hånden bevæges op og ned, til blomsten falder af, angiver bevægelsesens antal de år man skal leve; et barn født en søndag mellem kl. 11 og 12 kan hver søndag, når syrenerne blomstrer, se ånden i et syrenlysthus (Danmark? 5).

Spåkonen sagde, at kunne ung pige eller mand få en syrenbusk til at gro og blomstre på et forblæst dige, ville hun (han) blive gift med den elskede (Odsherred; 6).

LITTERATUR: (1) 885 10,1933-34,173 (Tønderegnet); 161 1906/23: 3121 (Abild); (2) 65 15/6 1924; 161 1906/23:3 (Kbhvn); (3) 107 1948; 161 1906/23: 3335,624; (4) 449 1939 15; (5) 65 25/6 1924; (6) 161 1906/23:335,339.

ANVENDELSE

Veddet er anvendeligt til drejerarbejder såsom dåser, piberør, bejsede og indlagte arbejder (o. 1800; 1), det bruges i ret stor udstrækning til finere drejerarbejder og værktøjsskifter (2), tynde stokke af syren eller pil anvendes som tækkæppe (NJylland; 3). De meget grenede syrenris blev foretrukket fremfor pileris til at lægge over nysåede urtebede, så hønsene ikke kunne skrabe der (Uggerslev Fyn; 3b).

Drengene skærer fløjter af grenene (4), deres seje barkstrimler bruges om foråret som piskesnerter; blad lægges over knyttet hånd og slås itu med et knald (VLolland; 5). Børn træder blomsterne på snor eller strå til »perlekranse« (Gilleleje; 6), de holder en blomst frem og siger: Vil du ha' en syrin, det er bare for grin (MSjælland, Nyborg; 7).

Det ville være dumdrigtigt at påstå, at syrentræ-

erne skulle være gode mod hovedets sygdomme, thi den, som lider af epilepsi og får ondt af syrenens duft, anbefales jo at lugte til lindeblomsterne (1648; 8). Udtræk af bladene giver et mavestyrkende middel og er blevet anvendt mod diarré, et udtræk af blomsterne mod hypokondri og kolik (1796; 9). Syrenpinde kan hjælpe for »modsoth« (10); duften af store buketter syrenblomster i lukket værelse skal kunne give hovedpine (11).

På Avernakø bliver kransene til majtræet især bundet af syren- og bøgeblade (12). Pinsedag pynter man stuen med en buket syrener og pinse-liljer (SVJylland o. 1900; 13).

LITTERATUR: (1) 739 1,1796,345; 398 1806,10; (2) 950 196; 599b 2,490; (3) 378 22,1930,120; (3b) 413a 16; (4) 760 375 o.a. steder; (5) 107 1951; (6) 251 1939,106 o.a. steder; (7) 358b 238; 107 1950; (8) 697 135; (9) 739 1,345; (10) 278 1939,31; (11) 520 55; (12) 278 9,1936,131; (13) 634 19021.

PROSA OG POESI

Syrenen blomstrer i alle haver, svale telte af vel-lugt, og sammen med den guldragn, de to søsterplanter, den ene lilla, den anden gul, at se i hinandens selskab overalt hvor man kommer i landet, næsten som et indbegreb af den danske skærsommer *Johannes V. Jensen* (1), den stærke, friske duft af de blomstrende syrener er ligesom sjælen i den danske forsommer *Jens K. Jørgensen* (2). To syrener, der... i rundhåndet gavmildhed rakte store klaser ud over stakittet til behagelig afbenyttelse... mindede ham om et par kåde, unge piger i lysviolette dragter *Vilhelm Høm* (3).

Se, Danmarks og junis nætter er fyldt med en sommerlig blånen. · Syrener blomstrer og dufter i havernes lukkede hegn (a); en have med tunge syrener, · syrener i sænkede klaser. · Strømme af våde syreners duft · fra mørkets usynlige vaser (b) *Hans Hartvig Seedorff* (4). Syrener står i væde · med duft af sol og honning · som havens unge dronning · og drømmer hedt og sødt *Vilh. Bartrumsen* (5). Tusinde vellugtsbrønde · udånder balsamfred. · Tusinde blomsterklynger · dynges om hegn og led *Harald Bergstedt* (6), duvende tunge syren · over veje og sti, · duf-tende hvælv for de ømme, · dragende drømme *Lauritz Larsen* (7), og syrenen, svøbt i sin egen duft - · dens blegblå klaser bar samme bud: · at den fineste bølge i forårets luft · er et åndedrag af den ukendte gud, · som anes ved blomsternes gennembrud *Helge Rode* (8).

Hvem er I, syrener, · som jeg slipper varligt, ·
 som kun skørt og luftigt · fylder ud jert rum? ·
 Knuste jeg jer, knustes · kun lidt blegblåt skum.
 · Kun en blomst, der dufter. . . · men så stærkt
 og farligt *Marinus Børup* (9). Lær af os, thi vi
 forener · tropeglød med lyse nætter, · vi, der
 dufter, så vi segner, · vi, der flammer, så vi bleg-
 ner, · vi, de persiske syrener, · født af Danmarks
 grønne sletter *Valdemar Rørdom* (10). Syrener-
 ne dufter mod mur og mod rude · så elskovs-
 berusende og sanselig sødt *Olaf Gynt* (11), syren
 står selvbedøvet af sin sødme *Emil Bønnelycke*
 (12). I junisomrens yppige oaser · står majestæ-

tisk midt i blomstervrimlen · syrenen løftet i ely-
 sisk ro. . . Dens blomsterstande er som druekla-
 ser · men uden jordisk vægt – så man må tro, ·
 at når de falder, falder de mod himlen *Piet Hein*
 (13).

Underlige blomst fra sydens lande, · dybt jeg
 hildes i din sjældne duft. . . · Skjulte gløder,
 hjertets dulgte brande · blusser op – o, hellige
 fornuft! · · Asiens blomst i Nordens urtehave, ·
 ånder både livets vilde sødme · og den kølighed,
 der er ved grave. . . · Sindets sarthed, hjertets fi-
 ne fylde · – hendes dyder er det, I forener! ·
 . . . Derfor bøjer jeg et ansigt mod jer, · dunkle,

En drejer i sit værksted. Maleri af L. A. Ring, 1890.

underdejlige syrener! *Fredrik Nygård* (14). Syrener! der ånder så rusende sød · som selve den elskedes hviskende stemme! · så jeg i hver pore en rislende fryd · af elskov og sommer og sol kan fornemme! *Salomon J. Frifelt* (15); jeg ånder de duftende strømmen, · jeg nyder den regnfriske luft. · Det er, som eksotiske drømme, · en vekslen med farver og duft *C. J. E. Aakerlund* (16).

Goddag, I henrivende unge syrener, der hænger og dingler i blæsten · og ligner generete små halvoksnede piger af dem, der endnu går til præsten (a), men nonnebleg, andægtig · og kysk stod hvid syren · med en yndefuld klase · på spidsen af hver gren (b); hun var så skær som en klase syren, · der vugger en junidag på sin gren (c) *Thorkil Barfod* (17). De hvide syrener som rimpudder hang *Salomon J. Frifelt* (18). – Syren og guldregn knyttes i dansk poesi meget ofte sammen, f.eks.: guldregnen tænder sit prangende lys · mellem de hvide syrener *Knud Secher* (19); se, guldregns tindrende eventyrpragt · gi'r solhedt syrenernes klaser · et middagens dejlige, duftende kys *Olaf Gynt* (20), når egen knoppes · og granerne duppes · og skræpperne kanter den støvede vej; · når frøen fortæller · mens guldregnen hælder · sig over syrenen i hviskende leg, · da dages, da kommer · den danske skær-sommer, · farvel og på gensyn du liflige maj! *Chr. Richardt* (21).

Vinden synger om elskov, · syrenerne dufter af lig. · Smyk mig blot ikke med syrener · når jeg dør *Aage Rasmussen* (22). – I Peter Alsted's digtsamling »Røde Syrener« 1896 (23) går blomsternes duft som et æterisk ledemotiv mellem to unge menneskers tilværelse på heden – fra deres tidligste barndom og til dødens tærskel. Du røde syren! Du røde syren! · som klæder det sandede dige, · hvor fik du den vidthen søgende rod, · hvor fik du den duftende overflod · af klynger, svulmende rige?

I tiåret 1911–20 nævnes syrenen 103 gange i 185 danske digteres poesi (24).

Marinus Børup, Syren (9); A. J. Gejlager, Syrenen (25); Hakon Holm (26); Iljitsch Johansen (27); Hulda Lütken, Syrener (28); Fredrik Nygård, Mørke syrener (14); Aage Rasmussen, Syrener (22).

LITTERATUR: (1) 433s 70; (2) 587 9,1916,2; (3) 415 20; (4) a 821 17; b 821k 13; (5) 50 12; (6) 61b 64; (7) 511 29/5 1952; (8) 417 1913,359, 776b 88; (9) 117c 84; (10) 789q 41f; (11) 316c 78; (12) 115 100; (13) 361 18. saml. 1961, 40; (14) 664b 51; (15) 268b 73; (16) 1001 13; (17) a 48d 21; b 48c 57f; c 417

1915,431; (18) 268 8; (19) 818; (20) 316g 37; (21) 766d 61; (22) 753b 40f; (23) jf. 13 29; (24) 665k XII.2; (25) 297 67; (26) 392g 114; (27) 444; (28) 566c 11.

Ask, *Fraxinus excelsior*

Indtil 40 m højt træ med fannede blade, små og meget ufuldstændige blomster i tæt top og aflange vingede nøddfrugter. Alm. plantet gavntræ, også vildvoksende i skove, hyppig plantet som læ ved gårde og huse samt på kirkegårde.

Asken udgjorde en væsentlig del af egeblandingsskovene, efter at klimaet i subborealtiden (2.500–400 f.Kr.) igen blev mere fastlandspræget.

Af dette træ bruges årligt mange slags gavntømmer, derfor fældes store mængder og plantes år for år nye – på kirkegårde, i skove, vænger og enemærker, ja endog i bondens egne haver og gårde (1648 1). Man må helst ikke plante ask i nærheden af andre vækster, der dræbes af rødderne (1806; 2).

Ask, æsk begyndelsen af 1400-t ff, fællesgermansk med uvis oprindelse; ask var det oldnordiske navn for vikingskib, mandskabet hed askmænd; æske = oprindelig en beholder af ask; i mange gamle stednavne: Askø o. 1230ff Smålandshavet, Eskemose 1316ff NSjælland, Eskær (Æskvær) 1328ff Njælland, Askø 1329ff SLolland, Asnæs o. 1370ff Odsherred, Eskebjerg o. 1370ff NVSjælland, Eskeballe 1442 ved Horsens, Eskemose o. 1450ff Lolland, Eskær 1478ff ved Vejle, Ask 1499ff landby i Øjylland; i slægtsnavne: Ask, Eskelund, Eskær osv.

Fugletunge 1533–1779, frugterne ligner »nogle slags fugletunger ganske meget« (1648; 1), også *sild* o. 1870ff og *fisk* 1910 på Bornholm, *møllevinger* Njælland skyldes leg, s. 158; *oldenborretræ* København o. 1870 fordi billen holder til i træet; *rågeask* Bornholm o. 1870, råger (o.a. fugle) bygger rede i høje aske (3). Frugtstandene: *punge* (1648; 1).

As-Klakring kommunes våben 1962ff har to askeblade (bynavnet As var vistnok oprindelig Askenæs).

LITTERATUR: (1) 697 238; (2) 398 1806,11; (3) 689 1,611f; 148 2,30; 8,83; 9,26,245; 11,38,115,117f og 12,12,66.

FÆLDNING, VEDDETS ANVENDELSE

Ask bør fældes ind mod jul (1796; 1) eller om